

กลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นพพล อัครฮาต *

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

Email: n-akahat@hotmail.co.th

อัยรวี วีระพันธ์พงศ์**

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ฐาปนีย์ เวสาร์ชเวศย์***

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

* อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

** อาจารย์ประจำสาขารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

*** อาจารย์ประจำวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความวิจัยชิ้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค และพัฒนากลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ทำการเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทซึ่งเป็น Best Practices 5 พื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่ บ้านโคกโก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์, บ้านภู จังหวัดมุกดาหาร, บ้านกุดแค้น จังหวัดยโสธร, บ้านนาบัว จังหวัดนครพนม และบ้านโนนหอม จังหวัดสกลนคร แล้วทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT analysis) การวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อหาความสอดคล้องของข้อมูลต่าง ๆ และตรวจสอบผลการศึกษาดังกล่าวด้วยวิธีการแบบสามเส้า จากการศึกษาพบว่า ศักยภาพการจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสังเคราะห์และจำแนกได้ตามลักษณะจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคจากพื้นที่กรณีศึกษาทั้ง 5 แห่งรวมกัน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ในการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งประกอบด้วย 3 กลยุทธ์ ประกอบด้วย 1. กลยุทธ์การส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพ ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงาน 37 แนวทาง 2. กลยุทธ์การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งมีแนวทางการดำเนินงาน 20 แนวทาง และ 3. กลยุทธ์การพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งมีแนวทางการดำเนินงาน 20 แนวทาง

คำสำคัญ: กลยุทธ์การจัดการ, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การจัดการแบบเครือข่าย, ผู้ไท

Strategies for Phu-Tai Community - Based Tourism Network Governance in Northeastern, Thailand

Noppon Akahat^{*}

Sukhothai Thammathirat Open University

Email: n-akahat@hotmail.co.th

Airawee Wiraphanphong^{**}

Suan Sunandha Rajabhat University

Thapanee Wasaratchawet^{***}

Khon Kaen University

* Lecturer of Program of Public Administration, School of Management Science,
Sukhothai Thammathirat Open University

** Lecturer of Program of Public Administration, Faculty of Humanities
& Social Science, Suan Sunandha Rajabhat University.

*** Lecturer of Khon Kaen University International College (KKUIC).

Abstract

This article aims to analyze strengths, weaknesses, opportunities and treats, as well as develop strategies for Phu-Tai community-based tourism network governance in Northeastern, Thailand. This study employs a qualitative research approach by collecting; semi-structural interview, participatory and non-participatory observations, and focus groups with the participants who were purposively selected from 5 best practical cases; 1) Baan Kok kong, Kalasin, 2) Baan Phu, Mukdahan, 3) Baan Kud khae don, Yasothon, 4) Baan Na Bua, Nakhon Phanom, and 5) Baan Nonhom, Sakon Nakhon. Then, the data were brought together to analyze between key informants from each case by a focus group to identify strengths, weaknesses, opportunities and treats. Content analysis was conducted to analyze the data while reliability was performed through triangulation. The results found that the potentials of Phu-Tai community-based tourism network governance in the Northeastern can be synthesis and divide. According to the result of the analysis strengths, weaknesses, opportunities and treats of 5 cases. Thus, able to develop three strategies for Phu-Tai community-based tourism network governance in the Northeastern; 1. Strategy for promoting potentials and strengths of community-based tourism group governance consists with 37 guidelines, 2. Strategy for promoting governance networking between the community-based tourism group and the other partners for setting up the potentials and strengths

of community-based tourism consists with 20 guidelines, and 3. Strategy for developing roles of local administrative organization for promoting the community-based tourism consists with 20 guidelines.

Keywords: Managerial Strategy, Community-Based Tourism, Network Governance, Phu-tai

บทนำ

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวแห่งเอเชีย (Tourism Capital of Asia) โดยกำหนดเป้าหมายหลักในการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค ที่พัก สาธารณสุขพื้นฐาน การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รูปแบบการท่องเที่ยวที่หลากหลาย การเสนอวัฒนธรรมไทยที่เป็นเอกลักษณ์ การกำหนดมาตรฐานความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว และการต้อนรับด้วยอัธยาศัยไมตรี ซึ่งเป้าหมายดังกล่าวมีความจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเพื่อส่งเสริมให้การท่องเที่ยวของไทยได้พัฒนาอย่างเต็มศักยภาพและบรรลุเป้าหมายได้ประโยชน์ด้วยกันทุกฝ่ายอย่างเป็นธรรมและมีความยั่งยืน (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย, 2561: 1) ซึ่งภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ด้านการท่องเที่ยวได้ตั้งเป้าหมายไว้ให้ประเทศไทยขับเคลื่อนการท่องเที่ยวด้วยการใช้นวัตกรรม เทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ ประสานความร่วมมือรัฐ-เอกชน มาสร้าง Strength from within หรือความเข้มแข็งจากภายในหรือระดับท้องถิ่น ก่อนเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลก “เน้นการสร้างสรรค์ต่อยอดสิ่งที่ท้องถิ่นมีอยู่” (นฤมล เกษมสุข, 2560) รวมทั้งแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 – 2564) ได้กำหนดเป้าหมายไว้ 1) การเป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว 2) การเพิ่มมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวอย่างสมดุล 3) การกระจายรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวสู่ทุกพื้นที่และทุกภาคส่วน และ 4) การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานอัตลักษณ์และวิถีไทย (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560)

ปัจจุบันรูปแบบของการท่องเที่ยวได้มีความหลากหลายเพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้มีการแบ่งรูปแบบของการท่องเที่ยวออกเป็นหลายประเภท อาทิ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท เป็นต้น และเมื่อชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามาจัดการท่องเที่ยวจึงเป็นการพลิกกลับและตั้งหลักการท่องเที่ยวใหม่โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในฐานะเจ้าของ มีส่วนร่วมในการจัดการและใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนให้คนในท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวจากกระแสการตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสชีวิตชนบทและการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นฐานกลายเป็นภาพลักษณ์การท่องเที่ยวที่ตอบโจทย์เรื่องคนในท้องถิ่นได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวทำให้มีการส่งเสริมเรื่องนี้กันมากขึ้น (พจนานา สนวนศรี, 2554: 2) แม้การท่องเที่ยวชุมชนจะไม่สามารถทดแทนการท่องเที่ยวกระแสหลักได้ แต่นับว่าเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกหนึ่งที่ได้รับคามนิยมมากขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งหากได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องทิศทางจะนำไปสู่ผลในเชิงบวกหลายประการ เช่น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดศักดิ์ศรี มีความสามารถในการคงความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ เกิดความหวงแหนในทรัพยากรชุมชน เกิดความภาคภูมิใจในวิถีรากเหง้าของตน และสามารถขยายไปถึงการพิทักษ์ปกป้องสิทธิของคนและชุมชนมากขึ้น นับเป็นแนวทางสำคัญในการส่งเสริมศักยภาพชุมชนท้องถิ่น เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเกิดความยั่งยืนอยู่บนพื้นฐานของความเป็นชุมชน การอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมท้องถิ่น และการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ภายใต้การมีส่วนร่วมในการดำเนินการของชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้ด้วยตนเอง (สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน, 2561: 13)

จากปรากฏการณ์เชิงนโยบายและรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชนข้างต้นชี้ให้เห็นว่า นโยบายการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนควรวางอยู่บนหลักการความสัมพันธ์แบบเครือข่าย (Network organization) ซึ่งองค์การแบบเครือข่าย ประกอบด้วยตัวแสดงจำนวนมากซึ่งเป็นตัวแสดงมีฐานทรัพยากรสำคัญและเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระยะยาวในการแลกเปลี่ยนทรัพยากร โดยองค์การแบบเครือข่ายแตกต่างจากองค์การตามลำดับสายการบังคับบัญชา (hierarchy) เพราะไม่ได้ใช้ความเป็นศูนย์กลางแห่งการใช้อำนาจหน้าที่โดยปกติเพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในหมู่ตัวแสดงที่เข้าร่วมในส่วนต่าง ๆ แตกต่างจากองค์การแบบตลาด (market) ในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการเข้าร่วมของตัวแสดงในการเข้ามาแทนที่และเป็นการแลกเปลี่ยนระยะยาว (repeated & enduring exchange) ที่วางอยู่บนความเชื่อมั่นและการเจรจาตกลงกันมากกว่าการใช้ราคาและการต่อรองราคาตามกลไกตลาดถ่วงดุลกัน (bargaining) ยกตัวอย่างความสัมพันธ์ขององค์การเครือข่ายที่เกิดขึ้นนั้นสามารถร่วมกันจัดตั้งระบบสหกรณ์ การร่วมกันเป็นพันธมิตร การจัดทำพันธสัญญาแห่งสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันหรือความเป็นหุ้นส่วนทางธุรกิจ และร่วมกันเสี่ยงในกิจการที่ตนเองประกอบกันขึ้นโดยตกลงร่วมกัน เป็นต้น (Bivir, 2010) ดังนั้น เครือข่ายจึงเป็นแนวคิดการจัดการองค์การสมัยใหม่ที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการศึกษาและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนภายใต้บริบทและอิทธิพลของการปฏิรูปภาครัฐของโลกวิชาการในปัจจุบัน

กลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไท เป็นกลุ่มชุมชนที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรมสำหรับใช้เป็นครูลองในการดำเนินชีวิตของกลุ่มตนภายในชุมชนเป็นชุมชนที่มีความเชื่อในเกี่ยวกับกฎของธรรมชาติและระบบอาวุโสค่อนข้างสูงเน้นการดูแลช่วยเหลือกันภายในกลุ่มครอบครัว เครือญาติ และชุมชนผู้ไทด้วยกันสูง

มาอย่างช้านาน และพยายามทำนุบำรุงรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนของกลุ่มตนเองไว้เป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถยืดหยุ่นและปรับเข้าสู่กระแสของรัฐสมัยใหม่ และกระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จากการสำรวจโดย สุเทพ ไชยจันทร์ (2557) นักผู้ไทศึกษายุคปัจจุบัน พบว่าปัจจุบันชุมชนชาวผู้ไทส่วนใหญ่กระจายตัวอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดสกลนคร จังหวัดนครพนม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดร้อยเอ็ด และจังหวัดยโสธร โดยจะมีความหนาแน่นเป็นพิเศษตลอดแนวเทือกเขาภูพาน เพราะบรรพบุรุษนิยมเลือกทำเลที่ตั้งหมู่บ้านใกล้ที่ราบลุ่มใกล้ภูเขาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตและความเชื่อบางประการของกลุ่มชน

ซึ่งในปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามาสนับสนุนและนำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมหรือเชิงนิเวศเข้ามาในชุมชนชาวผู้ไทที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนให้เกิดแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาวผู้ไทขึ้น ทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ที่สามารถทำให้นักท่องเที่ยวมีความเข้าใจในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชนชาวผู้ไท ซึ่งทำให้เห็นว่าชุมชนชาวผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีศักยภาพสูงในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนตามที่ปรากฏในปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตามจากการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาวผู้ไทที่เกิดขึ้นแม้ศักยภาพของชุมชนท้องถิ่นจะสามารถดำเนินการจัดบริการการท่องเที่ยวในชุมชนของตนต่อไปได้ด้วยอาศัยสรรพกำลังของคนและทรัพยากรที่สนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามที่ดำรงอยู่ในชุมชนของตน แต่ถ้าหากชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มวัฒนธรรมผู้ไทสามารถสร้างระบบการจัดการร่วมกันในลักษณะเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น และบูรณาการความร่วมมือเข้ากับแผนงานตามนโยบายหรือกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครอง

ส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเครือข่ายนโยบายด้านการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาวผู้ไทให้ประสบความสำเร็จ ทั้งทางด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน การพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ซึ่งศักยภาพการดำเนินการดังกล่าว ถือเป็นงานสนับสนุน ชุมชนท้องถิ่นเพื่อต่อยอดการพัฒนาไปสู่กระบวนการจัดการตนเองโดยกลไก ชุมชนในการจัดให้บริการสาธารณะแนวใหม่ และการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ที่นำไปสู่การสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองในการจัดการชุมชนตนเองตาม ศักยภาพที่มีเพื่อให้กิจกรรมการพัฒนาของชุมชนเกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน ในการดำเนินการต่อไป

จากความสำเร็จข้างต้นจึงทำให้คณะผู้วิจัยเลือกที่ศึกษาพื้นที่ Best Practices 5 พื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่ 1) บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) บ้านภู ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร 3) บ้านกุดแช่ดอน ตำบลกุดเชียงหมี อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร 4) บ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และ 5) บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร ภายใต้กรอบการวิเคราะห์ศักยภาพ การจัดการแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชน และองค์กรภาคีอื่น ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การพัฒนากลยุทธ์ การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไท ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ขอบเขตการวิจัย

1. **ด้านเนื้อหา** การศึกษาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค และพัฒนากลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. **ด้านพื้นที่** กำหนดพื้นที่ในการศึกษาในลักษณะของกรณีศึกษาที่เป็นชุมชนท่องเที่ยวบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทซึ่งเป็น Best Practices 5 พื้นที่กรณีศึกษา ได้แก่ 1) บ้านโคกโก่ง ตำบลกุดหว้า อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) บ้านภู ตำบลบ้านเป้า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร 3) บ้านกุดแช่ดอน ตำบลกุดเชียงหมี อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร 4) บ้านนาบัว ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม และ 5) บ้านโนนหอม ตำบลโนนหอม อำเภอเมืองจังหวัดสกลนคร

3. **ด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** การวิจัยครั้งนี้ได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา ๆ ละ 17-20 ราย ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ตัวแทนคณะกรรมการ/กลุ่มชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน 2) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในฐานะ

ผู้มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน

3) ตัวแทนหน่วยงาน/องค์กรภาคีอื่นที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม เป็นต้น ในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน และ 4) ตัวแทนภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ เป็นต้น ในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน โดยพิจารณาความเหมาะสมข้อมูลที่ต้องการได้รับและความพร้อมในการให้ข้อมูลด้วย ซึ่งในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลจะคำนึงถึงความเป็นผู้เชี่ยวชาญและ/หรือบทบาทสำคัญของผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรมการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา

4. ด้านระยะเวลา ขอบเขตด้านระยะเวลาศึกษาช่วงเดือนกันยายน พ.ศ. 2561 ถึง สิงหาคม พ.ศ. 2562

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research method) ซึ่งเป็นวิธีการวิจัยหลักที่ผู้วิจัยใช้ดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ จากการเลือกกรณีศึกษา (case study) ที่เป็นองค์กรชุมชนต้นแบบที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานของวัฒนธรรมชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 5 องค์กรชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโคกโก่ง หมู่ 5 ตำบลกุดหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทบ้านภู หมู่ 1, 2 ตำบลบ้านเป่า อำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร 3) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโนนหอม หมู่ 2 ตำบลโนนหอม อำเภอเมืองสกลนคร จังหวัดสกลนคร 4) ชุมชนท่องเที่ยว

เชิงวัฒนธรรมผู้ไทบ้านกุดแค้นดอน หมู่ 5, 9, 11 และ 12 ตำบลกุดเชียงหมี อำเภอลำดวน จัหวัดยโสธร และ 5) ชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทบ้านนาบัว หมู่ที่ 5, 13, 14 ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอรณนคร จังหวัดนครพนม เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการผ่านเทคนิคและเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ 1) การวิจัยเอกสารใช้ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิเกี่ยวกับการกำหนดนโยบายและการนำนโยบายไปปฏิบัติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจและระบบการบริหารของคณะกรรมการที่ดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชนผ่านระเบียบกฎหมาย ประกาศคำสั่ง ตำรา เอกสารประชุมสัมมนา และรายงานการศึกษาต่าง ๆ เพื่อรวบรวมประเด็นที่เกิดขึ้น 2) การสัมภาษณ์ข้อมูลผู้มีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ตัวแทนคณะกรรมการ/กลุ่มชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวชุมชนในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน 2) ตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ในฐานะผู้มีภารกิจและอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน 3) ตัวแทนหน่วยงาน/องค์กรภาคีอื่นที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน เช่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม เป็นต้น ในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน และ 4) ตัวแทนภาคธุรกิจ/ผู้ประกอบการเอกชนที่ได้รับผลกระทบจากการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน เช่น นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ เป็นต้น ในแต่ละพื้นที่กรณีศึกษา จำนวน 3-5 คน โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยพิจารณาความเหมาะสมข้อมูลที่ต้องการได้รับและความพร้อมในการให้ข้อมูลด้วย

นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มย่อยในพื้นที่กรณีศึกษาต่าง ๆ เพื่อกำหนดลักษณะผลการปฏิบัติของแต่ละกรณีศึกษาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน แล้วทำการวิเคราะห์บริบท สภาพแวดล้อม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ (SWOT analysis) พร้อมทั้งการวิเคราะห์เนื้อหาจากการใช้

เอกสารที่เกี่ยวข้อง และสังเคราะห์ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ระหว่างพื้นที่กรณีศึกษา แล้วทำการตรวจสอบผลการศึกษาด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) กับแหล่งข้อมูลผู้วิจัย ผู้ให้ข้อมูล และแนวคิดที่ใช้อย่างรอบด้าน และพรรณนาผลของข้อมูลที่ได้ตามวัตถุประสงค์การศึกษาดังนี้

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในส่วนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการบริหารจัดการขององค์กรชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากการวิเคราะห์แบบรวมผลการศึกษาจากแต่ละกรณีศึกษา โดยผลการศึกษาพบว่า

จุดแข็ง (Strength)

1. บริบทของสภาพพื้นที่ชุมชนเอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น กรณีของบ้านโคกโก่ง และบ้านภู ตั้งอยู่ใกล้ภูเขามังกร มีทรัพยากรป่าไม้ที่ยังความอุดมสมบูรณ์ หรือกรณีของบ้านโนนหอม บ้านนาบัว และบ้านกุดแค้นตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำ/ลำห้วยสำคัญ ทำให้มีการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสร้างเรื่องราวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนตนเองด้วย

2. ลักษณะพื้นฐานนิสัยใจคอของชาวผู้ไทในแต่ละกรณีศึกษาต่างมีความรักและความผูกพันกันในความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันค่อนข้างมาก มีภาษา การแต่งกาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมชุมชน ตลอดจนรูปแบบ ความเชื่อของกลุ่มที่รวมกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งทำให้กลายมาเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมผู้ไทในวิถีชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

3. การนำวัฒนธรรมชุมชนมาเป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น บ้านโคกโก่ง มีการนำพิธีเหยา ซึ่งเป็นรูปแบบความเชื่อในการรักษาผู้ป่วย ของกลุ่มชาวผู้ไทและมีลักษณะการแสดงพ้อนรำประกอบดนตรีพื้นเมืองเพื่อใช้ในการ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนด้วย ส่วนบ้านภู บ้านกุดแช่ดอน บ้านโนนหอม มีการนำขบวนแห่กลองตุ้ม ซึ่งเป็นลักษณะการแสดงพ้อนรำประกอบดนตรี พื้นเมืองเพื่อประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน เพื่อทำให้เกิดความสนุกสนานและสร้างบรรยากาศที่ผูกมิตรด้วย และบ้านนาบัว มีการนำการแสดงพ้อนผู้ไทในแบบฉบับของชาวผู้ไทเรณูนคร มาประกอบ กิจกรรมการต้อนรับนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความสนุกสนานด้วย

4. การส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาอาชีพเสริมให้แก่ประชาชน ในแต่ละกรณีศึกษาเพื่อยกระดับเศรษฐกิจของชุมชน ได้แก่ การจักสาน การทอผ้า พื้นเมือง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร หรือจากป่าใกล้ชุมชน เป็นต้น ซึ่งมีเอกลักษณ์ประจำถิ่นในแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน

5. การสร้างจุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนให้แก่ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ บางแห่งทำในรูปแบบร้านค้าของกลุ่มที่ตั้งขึ้นภายใน ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เช่น บ้านภูและบ้านโคกโก่ง ซึ่งมีการให้เช่าชุดผู้ไท เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้ใส่ชุดพื้นบ้านร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

และบางแห่งทำโดยภาคเอกชนที่ดำเนินการ เช่น บ้านนาบัว บ้านโนนหอม และบ้านกุดเข้ด่อน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนด้วย

6. การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในแต่ละหมู่บ้าน ผ่านกิจกรรมการประกวดหมู่บ้านผลงานต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นประจำ รวมถึงการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดประชาคมหมู่บ้าน การต้อนรับนักท่องเที่ยว เป็นต้น ทำให้ชาวบ้านรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือในกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน

7. การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ภายในชุมชนซึ่งต่างมีผลงานการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ ในแต่ละกรณีศึกษาร่วมกับหน่วยงานราชการหลายหน่วยงาน รวมทั้งภาคเอกชน เช่น กรมพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ธกส. เป็นต้น

8. ภายในชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านที่รวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ ตามความสนใจ หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ มีการวางระบบสมาชิก ระบบกองทุนและสวัสดิการ เพื่อช่วยเหลือดูแลกันภายในชุมชน

9. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของแต่ละกรณีศึกษาใช้ระบบคณะกรรมการดำเนินการแยกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นกลไกการบริหารและวางโครงสร้างหน้าที่ของสมาชิกในกลุ่ม

10. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวใช้วิธีการจัดสรรเงินรายได้จากการจัดกิจกรรมการให้บริการการท่องเที่ยวของชุมชนเพื่อแบ่งสรรเป็นค่าตอบแทนสมาชิกกลุ่มที่มาปฏิบัติงานแบบหารตามส่วนแบ่งที่แต่ละคนจะพึงได้รับในแต่ละครั้ง ๆ ไป

11. แกนนำกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละกรณีศึกษา มีประสบการณ์จากการเป็นข้าราชการครูทำให้ได้รับความไว้วางใจและเชื่อถือของสมาชิกในชุมชนในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชน

จุดอ่อน (Weakness)

1. ปัญหาในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ รวมทั้งที่ดินสาธารณะในพื้นที่เพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนกับความไม่เข้าใจกันกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่เป็นประจำ

2. ปัญหาความไม่ไว้วางใจกันระหว่างชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ที่บางกลุ่มได้รับผลประโยชน์ บางกลุ่มได้รับผลกระทบจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในหมู่บ้าน

3. การส่งเสริมการประกอบอาชีพของชาวบ้านจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้ตอบสนองความต้องการและนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะด้านหัตถกรรมของชุมชน ไม่ได้รับการถ่ายทอดไปสู่รุ่นเยาวชนในชุมชนอย่างแพร่หลาย รวมทั้งไม่ได้รับการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้ทันสมัย หรือเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้

5. การหวังค่าตอบแทนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ส่งผลต่อการสร้างความร่วมมือในการให้บริการสาธารณะด้านอื่น ๆ ของหมู่บ้านด้วย

6. การบริหารงบประมาณของส่วนราชการหรือภาคเอกชนที่เข้ามาดำเนินการผ่านศูนย์การเรียนรู้ด้านต่าง ๆ ในชุมชน เป็นลักษณะเฉพาะกิจไม่ต่อเนื่อง ขาดการวางแผนผลกระทบในระยะยาวต่อชุมชน

7. การบริหารจัดการระบบบัญชีรายรับ-รายจ่าย ของกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละกรณีศึกษายังใช้วิธีความไว้วางใจกัน ไม่เป็นระบบ และจัดบันทึกแบบง่าย ๆ ซึ่งเสี่ยงต่อความผิดพลาดในการบริหารงบดุลของกลุ่มอย่างมาก

8. การผลัดเปลี่ยนทีมผู้บริหารหมู่บ้านที่มีวาระการดำรงตำแหน่งส่งผลต่อความต่อเนื่องของวิสัยทัศน์และการวางแผนการพัฒนาในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

9. องค์การบริหารส่วนตำบลยังไม่มีบทบาทเด่นชัด หรือแผนการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

โอกาส (Opportunities)

1. แต่ละกรณีศึกษาต่างเป็นหมู่บ้านที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับในการชูเป็นอัตลักษณ์ “วัฒนธรรมผู้ไท” ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัดตัวเอง และมีหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อการเข้าไปเรียนรู้และศึกษาดูงานสถานที่ วิถีชุมชน และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนแต่ละกรณีศึกษาต่างมีประสบการณ์จากการต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่จัดมาโดยหน่วยงานราชการ ทำให้ได้รับโอกาสในการเสนอความต้องการและปัญหาความจำเป็นในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวของชุมชนต่อหน่วยงานราชการและบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการจากกลุ่ม

3. กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทในแต่ละพื้นที่ ภูมิศึกษาต่างถูกปรากฏในสื่อสารมวลชนแขนงต่าง ๆ ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานข้อมูลให้แก่นักท่องเที่ยวภายนอกหรือผู้ที่สนใจได้ค้นหาข้อมูลได้ง่าย

4. ผลผลิตภัณฑของชุมชนในแต่ละภูมิศึกษาต่างถูกเลือกให้เป็นสินค้าโอท็อปที่ได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของจังหวัด หรือของที่ระลึกประจำท้องถิ่น และมีจัดจำหน่ายภายใต้ตราสินค้าที่ออกแบบและสนับสนุนโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมพัฒนาชุมชน

อุปสรรค (Threat)

1. การขาดความร่วมมือและไม่ทราบข้อกำหนดของชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางธรรมชาติ/สาธารณประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

2. ผู้มารับบริการการท่องเที่ยวของกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละภูมิศึกษามักมากับหน่วยงานราชการที่จัดกลุ่ม/คณะเข้ามา ทำการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนอิงกับหน่วยงานราชการเป็นหลัก ทำให้ขาดการคิดค้นรูปแบบใหม่ ๆ ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งรับผิดชอบดูแลพื้นที่ภูมิศึกษาเป็น อปท. ขนาดเล็ก ในรูปแบบเทศบาลตำบล/องค์การบริหารส่วนตำบล มีงบประมาณจำกัด ไม่มีผู้บริหาร หรือบุคลากรที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้การประสานและเข้าไปร่วมมือกับกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนของแต่ละภูมิศึกษาค่อยข้างห่างเหินกัน และมีประเด็นการเมืองในระดับท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย

4. หน่วยงานภาครัฐ หรือภาคเอกชนที่เข้ามาให้การสนับสนุนงบประมาณ หรือกิจกรรมเพื่อการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของชุมชนในแต่ละกรณีศึกษามักใช้วิธีการแบบ Top-down ขาดการมีส่วนร่วมและวางแผนเพื่อกำหนดการเป้าหมายโครงการที่นำไปสู่การส่งเสริมและต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ผลการพัฒนากลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน บนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การกำหนดกลยุทธ์ให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมขององค์กรชุมชนที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวบนฐานของวัฒนธรรมผู้ไทในพื้นที่กรณีศึกษาให้ดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยสรุปจากความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกและสภาพแวดล้อมภายในตำแหน่งดาวรุ่ง (star) คือการนำจุดแข็งและโอกาส (S+O) ในการพัฒนากลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์การส่งเสริมการบริหารจัดการกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้เข้มแข็งและมีศักยภาพ ประกอบด้วยแนวทางการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) มีการจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น โดยได้รับความยินยอมเป็นข้อตกลงของประชาชนในชุมชนอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่ง หรือประกาศแต่งตั้งกลุ่มปรากฏชัดเจนต่อสาธารณชนอย่างเปิดเผย

2) มีคณะกรรมการกลุ่มที่มีโครงสร้างการทำงานที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถของแต่ละคน มีการแบ่งบทบาทหน้าที่และรายละเอียดความรับผิดชอบของแต่ละหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน

3) กรรมการเป็นสมาชิกในชุมชนเพื่อให้การขับเคลื่อนการบริหารจัดการ กว้างขวาง และพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง

4) มีแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชน เป็นของกลุ่มๆ โดยเฉพาะ ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ และกลยุทธ์ การดำเนินการต่าง ๆ ของกลุ่มๆ เพื่อไปสู่ความสำเร็จ โดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนดังกล่าวด้วย

5) มีแผนการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวที่บูรณาการด้านการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อคำนึงถึง ความสมดุลทางทรัพยากรที่มีอยู่และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนดังกล่าว

6) มีระบบการจัดเก็บข้อมูลและรวบรวมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวของชุมชน รวมทั้งทะเบียนประวัตินักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการที่เป็นเอกเทศ และมีการวางตัวผู้รับผิดชอบดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะ

7) มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยว เข้ากองทุนกลางเพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยมีการนำกองทุนดังกล่าวไปใช้ในกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อให้ทุกคนในชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งทางตรง และทางอ้อมจากการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน

8) มีการคำนึงถึงผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวของชุมชนที่จะตกกับคนทุกกลุ่มในชุมชน เช่น เด็ก สตรี คนชรา เพศชาย เพศหญิง และคนกลุ่มน้อยต่าง ๆ ให้ได้มีส่วนร่วมและรับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนด้วย

9) มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการจัดสรรรายได้จากการท่องเที่ยวเข้ากองทุนสวัสดิการเพื่อจัดสรรเป็นค่าตอบแทนประโยชน์ของสมาชิกที่ได้ดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน

10) มีการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนให้กับนักท่องเที่ยวโดยมีการจัดสรรพื้นที่จัดจำหน่ายให้กับคนในชุมชน

11) มีการให้ความสำคัญกับการใช้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน เช่น อาหาร การแต่งกาย การแสดง ฯลฯ ในกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อช่วยเพิ่มช่องทางการสร้างรายได้ให้กับสินค้าและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ

12) มีระบบบริหารจัดการการเงิน การบัญชี โดยมีบัญชีธนาคารของกลุ่มฯ โดยเฉพาะ พร้อมทั้งบุคลากรดูแลการจัดทำบัญชีให้เป็นปัจจุบันและสามารถตรวจสอบความเคลื่อนไหวทางการเงินของกลุ่มฯได้

13) มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการใช้ทุนทางสังคม ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นเพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และการดูแลรักษาทรัพยากรและทุนเหล่านั้นไม่ให้ถูกทำลายหรือลดคุณค่าลงจากการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ของชุมชนที่จัดขึ้น

14) มีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์

และการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไม่ให้ถูกทำลาย หรือลดคุณค่าจากการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนที่จัดขึ้น

15) มีการกำหนดข้อควรปฏิบัติร่วมกันสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในชุมชนโดยมีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนขึ้น

16) มีมาตรการบังคับ/ลงโทษ หากข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวได้มีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าแล้ว และมีการฝ่าฝืนข้อบังคับขึ้นที่อาจเป็นผลเสีย/ผลกระทบต่อชุมชน

17) มีการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) เพื่อลดผลกระทบทางลบที่อาจจะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชน

18) มีการพัฒนาพื้นที่และปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้สะอาด ร่มรื่น เป็นระเบียบ และดูสวยงามตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ที่ชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

19) มีส่วนในกิจกรรมที่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นในชุมชน เช่น การป้องกันยาเสพติด การส่งเสริมสุขอนามัย เพื่อให้การท่องเที่ยวของชุมชนช่วยให้ชุมชนมีความสามัคคี และสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิม

20) มีการพัฒนาบุคลากรผู้ดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ ผ่านการอบรมให้ความรู้หรืออบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อนำความรู้และทักษะมาช่วยจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีประสิทธิภาพขึ้น

21) ผู้นำ/ประธานของกลุ่มมีลักษณะเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง เป็นนักประสานความร่วมมือ และสามารถระดมศักยภาพของกลุ่ม/องค์กรภาคี

ต่าง ๆ ทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนให้นำมาหนุนเสริมการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

22) มีการกระจายข่าวสาร/ประชาสัมพันธ์ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
ในชุมชนให้สมาชิกกลุ่มๆ และประชาชนในชุมชนได้รับรู้รับทราบผ่านช่องทางต่าง ๆ
อย่างทั่วถึงเป็นประจำ

23) มีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนผ่านสื่อต่างๆ พร้อมทั้ง
มีปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยว และแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้ผู้สนใจ/
นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลต่าง ๆ

24) มีการจัดประชุมสมาชิกและประชาชนภายในชุมชนเพื่อชี้แจงผล
การดำเนินงาน และระดมความคิดเห็นเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาการท่องเที่ยว
ของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

25) มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกใหม่ ๆ ในชุมชนหรือผู้ที่สนใจได้รับ
การถ่ายทอดประสบการณ์และเรียนรู้การทำงานจากผู้ปฏิบัติงานในปัจจุบัน
ไปยังรุ่นต่อไปไว้อย่างดี

26) กระตุ้นให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว
ในฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ของชุมชนที่จัดขึ้นเพื่อรองรับการท่องเที่ยว เพื่อเป็นการ
ถ่ายทอดประสบการณ์จากรุ่นสู่รุ่น

27) มีการวัดระดับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว/ผู้รับบริการการท่องเที่ยว
ของชุมชน โดยมีการเก็บข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อวางแผนการพัฒนา
ให้ดียิ่งขึ้น

28) มีการพัฒนาบุคลากรของกลุ่มฯ เพื่อทำหน้าที่เป็นนักสื่อความหมาย ที่ได้รับการพัฒนาและสามารถถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชนได้อย่างถูกต้องชัดเจน

29) มีวัสดุอุปกรณ์และบุคลากรที่พร้อมอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว กลุ่มเฉพาะต่าง ๆ เช่น ผู้พิการ คนสูงอายุ เพื่อให้ได้รับความสะดวกในการท่องเที่ยวของชุมชน

30) มีจุดบริการห้องน้ำที่สะอาด ปลอดภัย โดยมีการทำความสะอาด เป็นประจำ และมีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่จะใช้บริการ

31) มีจุดบริการอาหารที่สะอาด ถูกสุขลักษณะ และใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นส่วนประกอบหลักในการประกอบอาหาร

32) มีจุดบริการข้อมูลการท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีเจ้าหน้าที่ ประจำจุดให้บริการที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องและบริการอย่างดี

33) มีป้ายสื่อความหมายที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ในจุดท่องเที่ยวต่าง ๆ สำหรับการให้ข้อมูลที่ถูกต้องและชัดเจน

34) มีการจัดจุดจำหน่ายสินค้าและของที่ระลึกของชุมชน ซึ่งมีสินค้า ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชนจำหน่ายรวมอยู่ด้วย

35) มีวิธีการ ช่องทาง และอุปกรณ์ที่ใช้ประสานงานภายในกลุ่มฯ และติดต่อสื่อสารกันกับนักท่องเที่ยวได้

36) มีการประเมินความปลอดภัยในเส้นทางท่องเที่ยวเป็นประจำ และมีมาตรการบำรุงรักษาและป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้น ได้กับนักท่องเที่ยว

37) มีการวางแผน การเตรียมอุปกรณ์ และมาตรการรองรับกรณีฉุกเฉินที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

2. กลยุทธ์การส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนกับภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วยแนวทางการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) มีการสนับสนุนจากกรมการท่องเที่ยวหรือสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาในพื้นที่ในการที่เข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) มีการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน หรือสำนักงานพัฒนาชุมชนในพื้นที่ในการที่เข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

3) มีการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมการเกษตร หรือสำนักงานเกษตรในพื้นที่ในการที่เข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) มีการสนับสนุนจากกระทรวงวัฒนธรรม หรือสำนักงานวัฒนธรรมในพื้นที่ในการที่เข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

5) สนับสนุนจากกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือสำนักงานของกระทรวงที่ตั้งในพื้นที่ในการเข้ามาช่วยส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

6) มีกลไก ช่องทาง วิธีการ หรือกิจกรรมการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม เช่น สมาคม มูลนิธิ กลุ่มต่าง ๆ ที่มีภารกิจรับผิดชอบต่อสังคมให้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

7) มีกลไก ช่องทาง วิธีการ หรือกิจกรรมการทำงานร่วมกับภาคเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน ที่มีภารกิจรับผิดชอบต่อสังคมให้เข้ามาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8) มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือกับกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนที่อื่น ๆ เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

9) มีการดำเนินกิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือกับกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในกลุ่มที่จัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผู้ไทด้วยกัน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาระบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

10) มีการแสดงความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายอื่นในการจัดการทรัพยากร และทุนบางอย่างเพื่อส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนร่วมกัน เช่น การลงนามความร่วมมือ (MoU) หรือการจัดโครงการในลักษณะใดลักษณะหนึ่งร่วมกัน

11) มีการแสวงหาการสร้างความร่วมมือกับองค์กรชุมชน/กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น การลงนามความร่วมมือ (MoU) หรือการจัดโครงการในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพื่อส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่เกิดขึ้นร่วมกัน

12) มีการทำงานร่วมกับหน่วยงานราชการต่าง ๆ ในพื้นที่เพื่อสร้างเครือข่ายภาคีทางด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมหรือข้อตกลงความร่วมมือด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นร่วมกัน

13) มีการทำงานร่วมกับภาคเอกชน เช่น ธนาคาร บริษัท ห้างร้าน เพื่อสร้างเครือข่ายภาคีทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรม หรือข้อตกลงความร่วมมือด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นร่วมกัน

14) มีการทำงานร่วมกับภาคประชาสังคม เช่น สมาคม มูลนิธิ กลุ่มต่าง ๆ เพื่อสร้างเครือข่ายภาคีทางการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชน ผ่านการจัดกิจกรรม หรือข้อตกลงความร่วมมือด้านต่าง ๆ เกิดขึ้นร่วมกัน

15) ร่วมกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติใกล้พื้นที่ เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่นักท่องเที่ยว

16) มีการทำข้อตกลงร่วมกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยในพื้นที่เพื่อป้องกันปัญหาอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

17) ร่วมกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาในพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ช่วยสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่นักท่องเที่ยว

18) มีการทำข้อตกลงร่วมกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ด้านการปฐมพยาบาลหรือสาธารณสุขในพื้นที่เพื่อป้องกันเหตุฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

19) มีการทำข้อตกลงร่วมกับผู้ประกอบการนำเที่ยวเพื่อส่งเสริมการขายผ่านประสบการณ์ที่ดีให้แก่นักท่องเที่ยว โดยสามารถทำหน้าที่สื่อความหมาย

ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างถูกต้อง และปฏิบัติตามกฎกติกา-จรรยาบรรณ การให้บริการการท่องเที่ยวของชุมชน

20) มีการทำข้อตกลงความร่วมมือกับผู้ประกอบการนำเที่ยวในการ ดำเนินการท่องเที่ยวของชุมชนให้ยั่งยืนและสมดุลทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเพื่อประโยชน์ของชุมชนที่จัดท่องเที่ยวเป็นสำคัญ

3. กลยุทธ์การพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน ประกอบด้วยแนวทางการดำเนินการดังต่อไปนี้

1) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีการจัดตั้งหรือให้การรับรอง การจัดตั้งกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนขึ้นอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คำสั่ง ประกาศแต่งตั้งกลุ่ม เพื่อให้มีการเชื่อมโยงการทำงานระหว่างกัน

2) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีแผนการดำเนินงานเกี่ยวกับการ ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนเป็นของตนโดยเฉพาะ ซึ่งประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ เป้าหมาย พันธกิจ และกลยุทธ์ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อไปสู่ความสำเร็จ

3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีแผนการดำเนินงานด้านการ ท่องเที่ยวชุมชนเชิงบูรณาการกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมภายในท้องถิ่นเข้าด้วยกันเพื่อค้ำประกันถึงความสมดุลทางทรัพยากร และการพัฒนาที่ยั่งยืน

4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรให้การสนับสนุนการเผยแพร่ หรือการประชาสัมพันธ์มรดกทางวัฒนธรรมชุมชนต่าง ๆ เช่น การเหยา การรำผู้ไท เพื่อนำไปสู่กิจกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

5) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรร่วมกับกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยงของชุมชนทำการสืบค้น และรวบรวมข้อมูลทางมรดกวัฒนธรรมชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ประเพณี วิถีชีวิต ภูมิปัญญา เป็นต้น และมีการนำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

6) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรร่วมกับกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในการสืบค้น รวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และมีการนำข้อมูลไปใช้ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

7) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญา ด้านการเกษตร หรือการประกอบอาชีพที่สำคัญ ๆ ของคนในชุมชนเพื่อนำไปใช้ประกอบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน

8) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ หรือผู้ประสานงบประมาณจากแหล่งงบประมาณภายนอกเพื่อให้เกิดการลงทุนในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนตามความต้องการและเป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนซึ่งได้ปรากฏในแผนพัฒนาของท้องถิ่นแล้ว

9) กลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนมีกลไก ช่องทาง วิธีการ หรือกิจกรรมการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น อบจ. อบต. เทศบาล เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างยั่งยืน

10) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีบทบาทในการส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่โดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์ของท้องถิ่น และการจัดสรรพื้นที่ให้กับคนในชุมชนจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวให้แก่นักท่องเที่ยว

11) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

เพื่อหนุนเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยคำนึงถึงการอนุรักษ์และการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้นไม่ให้ถูกทำลายหรือลดคุณค่าลงจากการใช้ประโยชน์ในกิจกรรมท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนที่จัดขึ้น

12) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับข้อพึงปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวภายในพื้นที่โดยมีการแจ้งให้ทราบล่วงหน้าเพื่อให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักท่องเที่ยวที่มีต่อชุมชนท้องถิ่นขึ้น

13) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีแผนดำเนินการและมาตรการพัฒนาพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว และปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้สะอาดร่มรื่น เป็นระเบียบ และดูสวยงามตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่ชุมชนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

14) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีการพัฒนาบุคลากรผู้ดำเนินงานฝ่ายต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน ผ่านโครงการอบรมให้ความรู้ หรืออบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อนำความรู้และทักษะมาช่วยจัดการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีประสิทธิภาพขึ้น

15) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีส่วนในการกำหนดแนวพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว (Zoning) โดยมีการร่วมวางแผน และจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวตามการกำหนดพื้นที่เพื่อไม่ให้กิจกรรมการท่องเที่ยวกระทบด้านลบต่อการใช้พื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ

16) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรร่วมกับกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนในการบริหารจัดการผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวที่มีต่อการใช้

ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนในมิติต่าง ๆ รวมทั้งการจัดการของเสีย และมลภาวะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

17) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีช่องทางการประชาสัมพันธ์ การท่องเที่ยวของชุมชนผ่านสื่อต่าง ๆ พร้อมทั้งมีปฏิทินกิจกรรมการท่องเที่ยว และแผนที่ท่องเที่ยวชุมชนเพื่อให้ผู้สนใจ/นักท่องเที่ยวทราบข้อมูลต่าง ๆ

18) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรแสวงหาเครือข่ายภาคี ทางด้านการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวของชุมชนผ่านกิจกรรม หรือข้อตกลงความร่วมมือด้านต่าง ๆ เช่น การจัดแสดงและจำหน่ายสินค้าโอท็อป

19) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรมีจุดบริการข้อมูลการท่องเที่ยวที่สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีเจ้าหน้าที่ประจำจุดให้บริการที่สามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องและบริการอย่างดี

20) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีการวางขั้นตอน วิธีการ ช่องทาง และอุปกรณ์ที่เตรียมพร้อมรองรับเหตุการณ์ฉุกเฉินที่อาจเกิดขึ้น กับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมผ่านเทคนิค SWOT ของการบริหารจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากพื้นที่ Best practices 5 แห่ง ภายใต้กรอบการจัดการแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างองค์กรชุมชน และองค์กรภาคีอื่นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ พบว่า บริบททางกายภาพ สภาพแวดล้อม วัฒนธรรมของชุมชน และแกนนำภายในชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวในแต่ละกรณีศึกษา

ต่างเป็นจุดแข็งที่เอื้อต่อการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างมาก ซึ่งสอดคล้องกับ กชธมน วงศ์คำ (2555: 170) ที่พบว่า ชุมชนท้องถิ่นอีสานมีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวมาก พอกระแสการพัฒนาชุมชนทำให้ชุมชนเริ่มได้เรียนรู้และมีบทบาทในการรับผิดชอบชุมชนท้องถิ่นตนเองโดยการสนับสนุนจากภาครัฐ โดยชุมชนมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนทุกเพศ ทุกวัย สอดคล้องกับงานวิจัยของสัจจา ไกรศรีรัตน์ และวรวิรัช สุเมธ (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่าทุนทางธรรมชาติ ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคมเป็นทุนที่มาจากคุณค่าหลักในการนำเสนอนักท่องเที่ยวและใช้ในการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน ทั้งนี้จากการวิเคราะห์ศักยภาพของกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละกรณีศึกษาพบสิ่งสำคัญที่สุด คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกัน สร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชน การจัดการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อให้มีความเข้าใจในเรื่องการท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้น และสร้างความตระหนักในจิตสำนึกแห่งการรักชุมชนบ้านเกิด โดยการส่งเสริมเยาวชนคนรุ่นใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวให้มากขึ้น ทุกคนในชุมชนต้องมีส่วนร่วม สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา ศรีลาชัย (2559) พบว่า ศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว ด้วยบริบทความพร้อมของชุมชนที่มีศูนย์การเรียนรู้ ทรัพยากรการท่องเที่ยว มีศักยภาพด้านการบริการ เช่น ร้านอาหาร บ้านพักโฮมสเตย์ มีคหุเทศก้น้อยนำเที่ยว ร้านจำหน่ายของที่ระลึก สถานการณ์ปัจจุบันในด้านการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีกระแสทางการท่องเที่ยวชุมชนไปในทิศทางที่ดี และมีทิศทางชัดเจน

สำหรับผลการพัฒนากลยุทธ์การจัดการแบบเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน
บนฐานวัฒนธรรมผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า 3 กลยุทธ์ 77 แนวทาง
การดำเนินงาน ซึ่งครอบคลุมแนวทางการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการแบบ
เครือข่ายระหว่างกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนบนฐานวัฒนธรรมผู้ไท
ในพื้นที่ศึกษา ร่วมกับกลุ่มอาชีพ/กลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชน, กลุ่ม/องค์กรชุมชน
อื่นที่จัดการท่องเที่ยวด้วยกัน, ภาคเอกชนและภาคประชาสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
และสนับสนุนในพื้นที่, หน่วยงานภาครัฐในส่วนกลางและภูมิภาค และองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ฌ์ฐพัชร
มณีโรจน์ (2560) ที่เสนอว่าการจัดการท่องเที่ยวที่จะสมบูรณ์ได้นั้นจะต้องมีการ
ประสานระหว่างหน่วยงานภายในชุมชนและหน่วยงานภายนอกชุมชนที่ประสานกัน
อย่างสมบูรณ์แต่ละบุคคล กลุ่มบุคคล และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการ
ท่องเที่ยวเกื้อกูลกันซึ่งประกอบไปด้วยนักท่องเที่ยว ตัวแทนกลาง ผู้ให้บริการ
การท่องเที่ยว ผู้ให้การสนับสนุนการบริการนักท่องเที่ยวและโครงสร้างพื้นฐาน
ซึ่งผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดจะทำงานประสานกันเพื่อให้เกิดผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยว
ที่เป็นไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยวและเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว
ที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นขึ้น

รวมทั้งสอดคล้องกับกลยุทธ์การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ กชธมน วงศ์คำ (2555) ที่เสนอว่า
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ นักการเมืองท้องถิ่น
องค์กรพัฒนาชุมชน และกลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนที่มีการจัดการ
ท่องเที่ยวควรมีบทบาทในการสนับสนุน โดยมีชุมชนเป็นผู้ดำเนินการหลัก
และส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งเพื่อจะสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้อย่างยั่งยืน
นอกจากนี้ ในประเด็นที่ถูกระบุกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินการจากผลการวิจัย

ครั้งนี้สอดคล้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (tourism development) ที่ศึกษาโดย Dwyer et al. (2009) และงานวิจัยของ Goffi (2013) ซึ่งพบองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1) นโยบายการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการจัดการท่องเที่ยว 2) พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักท่องเที่ยว 3) ภาคการท่องเที่ยวในท้องถิ่นเข้มแข็ง 4) คุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ 5) การให้ความสำคัญ การพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นมากที่สุด และจากผลการวิจัยที่เสนอกลยุทธ์ การพัฒนาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสนับสนุนการท่องเที่ยว ของชุมชนสอดคล้องกับเกณฑ์การประเมินความสามารถในการแข่งขัน การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งพัฒนาขึ้น โดย อนุชฌาน ดึงแดง, เสรีรี ชัดรัมย์ และสิริภรณต์ จันทเปรมจิตต์ (2561) ที่พบว่า ปัจจัยด้านการจัดการท่องเที่ยว ด้านภาวะผู้นำองค์กรบริหารส่วนตำบล และทุนมนุษย์ ด้านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยว ด้านการตลาด การท่องเที่ยว ด้านคุณค่าและการจัดการความรู้การท่องเที่ยว และด้านการ พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนด้วย

ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรมอบอำนาจให้กับองค์กรชุมชนผู้ไทที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นองค์กรหลักในการวางแผน กำหนดเป้าหมาย พันธกิจ และแนวทางการพัฒนาของตนเอง โดยมีหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาอำนวยความสะดวกด้านวิชาการและการสนับสนุน ตามข้อเรียกร้อง และเป็นสิ่งจำเป็นต่อการยกระดับศักยภาพของชุมชน ให้ขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปตามเป้าหมายของชุมชนที่วางไว้ร่วมกัน

2. ควรทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยกันเพื่อทำให้เกิดการจัดการความรู้และภูมิปัญญาที่สามารถนำมาสร้างเสริมการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในแต่ละแห่งให้เกิดการพัฒนาความร่วมมือในรูปแบบใหม่ ๆ ระหว่างกันได้

3. ควรมีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยชุมชนผู้ไทในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อแสวงหาแนวทางการสนับสนุนกิจกรรมและการบริหารจัดการกลุ่มส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนให้สามารถจัดบริการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้อย่างมีศักยภาพ สร้างความประทับใจต่อนักท่องเที่ยวและความภาคภูมิใจของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งทำให้ภารกิจของหน่วยงานรัฐประสบความสำเร็จขึ้น

4. ควรมีการถ่ายโอนภารกิจและส่งเสริมบทบาทด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนไปให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่บริการที่มีชุมชนผู้ไทที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวตั้งอยู่เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถรับผิดชอบและร่วมขับเคลื่อนภารกิจส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่บริการไปสู่ความสำเร็จได้

กิตติกรรมประกาศ

ผลการวิจัยครั้งนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการจัดการเครือข่ายความร่วมมือในการให้บริการสาธารณะในระดับท้องถิ่น: กรณีศึกษาการส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในกลุ่มชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” จากการสนับสนุนทุนการวิจัยโดย สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการวิทยาศาสตร์ การวิจัย และนวัตกรรมแห่งชาติ ภายใต้ศูนย์ส่งเสริมการจัดการปกครองตนเองของท้องถิ่น (สปวท) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2561

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กชธมน วงศ์คำ. (2555). “กลยุทธ์การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ยั่งยืน
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม (ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 6(3): 161-172.
- กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2561). **มาตรฐาน
การส่งเสริมการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2560). **รายงานภาวะเศรษฐกิจท่องเที่ยว
ฉบับ 7**. กรุงเทพฯ: เอกเซลเลนท์ บิซิเนส แมเนจเม้นท์.
- ณัฐพัชร มณีโรจน์. (2560). “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน”.
วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ, 13(2): 25-46.
- นฤมล เกษมสุข. (2560). **ททท. ดันท่องเที่ยว 4.0 เคลื่อนเศรษฐกิจ**.
กรุงเทพธุรกิจ. [ออนไลน์]. สืบค้นจาก
<http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/756663>.
(เข้าถึงเมื่อวันที่ 8 กันยายน 2561).
- พจนา สวนศรี. (2554). **แนวทางการจัดการท่องเที่ยวชุมชน**. กรุงเทพฯ:
โครงการท่องเที่ยวเพื่อคุณภาพและชีวิต.

สัจจา ไกรสรรัตน์ และวรัรักษ์ สุเมธอ. (2560). “แนวทางการพัฒนาเอกลักษณ์
ตราสินค้าสำหรับชุมชนโบราณในฐานะแหล่งท่องเที่ยว: กรณีศึกษา
ตลาดร้อยปีสามชุกและตลาดเก้าห้อง จังหวัดสุพรรณบุรี”.

วารสารรัชต์ภาคย์, ฉบับพิเศษครบรอบ 23 ปี: 125-142.

สุเทพ ไชยจันทร์. (2557). ผู้ไท ลูกแดน ภาค 2 สืบค้นจากเพจผู้ไทนานาชาติ
จากนิทานพญาแดน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ.

สำนักท่องเที่ยวโดยชุมชน องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน). (2561). กระบวนการพัฒนาการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: องค์การบริหารการพัฒนา
พื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน).

อนงค์นาถ ตึงแดง เสรีรี ชัดเข้ม และสิริกานต์ จันทเปรมจิตต์. (2561).

“การพัฒนาเกณฑ์การประเมินความสามารถในการแข่งขันการท่องเที่ยว
อย่างยั่งยืนขององค์การบริหารส่วนตำบล”. วิทยการวิจัยและ
วิทยาการปัญญา, 16(1): 163–178.

อัจฉรา ศรีลาชัย. (2559). แนวทางการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน
อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านโคกเมือง ตำบลจรเข้มาก อำเภอ
ประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทสาขาการจัดการ
อุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
กรุงเทพ.

ภาษาอังกฤษ

Bevir, M. (2010). **Governance: A Very Short Introduction**.

New York: Oxford University Press.

Dwyer, L., & Edwards, D. (2009). “Tourism Product and Service Innovation to Avoid ‘Strategic Drift’”. **International Journal of Tourism Research**, 11(4): 321-335.

Goffi, G. (2013). “A Model of Tourism Destination Competitiveness: The Case of the Italian Destinations of Excellence”. **Anuario Turismo y Sociedad**, xiv: 121-147.

Translated Thai References

Chaiyakhun, S. (2014). **Phuthai Lhukthan Section 2: Seeking Background International Phu-Thai Peoples from Phaya Than Stories**. Bangkok: Sookkharparbjai Press.
[in Thai].

Department of Local Administration, Ministry of Interior. (2019). **Standard of Tourism Promotion**. Bangkok: Department of Local Administration, Ministry of Interior. [in Thai].

- Kasemsook, N. (2017). “Tourism Authority of Thailand pushes Tourism 4.0 for Moving on Economy”. **Bangkokbiznews**. [Online]. Retrieved from <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/756663>. (Accessed 8 September 2018). [in Thai].
- Kraisornrat, S. and Suchor, W. (2017). “Guidelines in Developing Brand Identity for Traditional Community Market as a Tourist Destination: A Case Study of Hundred Year Traditional Sam Chuk Market and Kao Hong Market”. **Rajapark Journal**, (Special Issue Anniversary 25 years): 125-142. [in Thai].
- Maneerot, N. (2017). “Community-Based Tourism Management”. **International Thai Tourism Journal**, 13(2): 25-46. [in Thai].
- Ministry of Tourism and Sports. (2017). **Report of State of Tourism Economy Vol. 7**. Bangkok: Excellent Business Management. [in Thai].
- Official of Community Based-Tourism, Designated Areas for Sustainable Tourism (Public Organization). (2018). **Process of Sustainable Community Based-Tourism**

Development. Bangkok: Designated Areas for Sustainable Tourism (Public Organization). [in Thai].

Srilachai, A. (2016). **Guidelines for sustainable tourism management for community-based tourism, A case study of Ban Kokmuang, Jorakhemak, Prakhonchai district, Buriram province.** Thesis of Bangkok University. [in Thai].

Sounsri, P. (2011). **Guidelines to Community-Based Tourism.** Bangkok: Program of Tourism for Quality and Life. [in Thai].

Tingtang, A., Chadcham, S. and Juntapremjit, S. (2018). “The Development of Assessment Criteria in Competitiveness of Sustainable Tourism of Sub-district Administration Organization”. **Research Methodology & Cognitive Science**, 16(1): 163-178. [in Thai].

Wongkham, K. (2012). “Strategies for Sustainable Home Stay Tourism Management in North Eastern Region”. **RMU.J. (Humanities and Social Sciences)**, 6(3): 161-172. [in Thai].